



UNIVERSITÄTS-  
BIBLIOTHEK  
PADERBORN

## **Universitätsbibliothek Paderborn**

### **Tractatus De Statu Hominis Morali In Vita Et Post Mortem**

**Opfermann, Paul**

**Moguntiae, 1769**

Caput IV. De Conscientia.

**urn:nbn:de:hbz:466:1-40701**

sa cupiditatis. Denique *Serm. 32. c. 14. Si volumus, inquit, bene vivere, plus amemus, quod promittit Deus, quàm quod promittit hic Mundus: & plus timeamus, quod minatur Deus, quàm quod minatur hic Mundus.* Igitur spes præmii, & timor supplicii à Deo infligendi sunt actus honesti, etiamsi ex motivo charitatis theologice non procedant.

## CAPUT IV.

*De Conscientia.*

89.

Sen-  
sus  
deco-  
ri.

**I**nter ceteros sensus internos esse in nobis *sensum honesti, & decori*, qui veluti pro tribunali sedens exercet iudicium in omnia, quæ agunt homines, decernens, quid pulchrum sit, quid deceat, quid honestum, & quidem absque utilitate, aut voluptate quæsita, ex eo constat, quòd quisque honestiora sua erga alios censeat officia, quo majore cum periculo suo, aut damno fuerint conjuncta, quoque minùs ad nominis sui celebritatem fuerant destinata, quodque ad aliorum honestas actiones, de quibus legimus, & audivimus, in seculis licet prioribus, pariter ac præsentibus laudemus; immo virtutem, fidem, patriæ suæ charitatem, licet nobis damnosam vel in hoste comprobemus. Quæ hoc sensu probantur, *recta* dicuntur & *pulchra*, ac *virtutum* nomine compellantur. Quæ damnantur, *foeda* dicuntur, *turpia* aut *vitiosa*. Huic sensui ad hæc est suavissimus ille sensus *laudis & honoris*, cum intelligimus consilia nostra & actiones sententiis bonorum hominum probari: cui contrarius est molestissimus vituperii sensus, dum actiones nostræ & consilia aliorum suffragiis dam-

na-

nantur. Atque his sensibus commoventur etiam illi, qui nullam aliam ex hominum comprobatione sperant utilitatem, neque ex censura incommodum timent. Immo de fama superstite solliciti sunt homines jamjam morituri, non minus ac qui vitam sperant diurnam. Hunc sensum à natura datum esse, satis docet ille animi motus naturalis, qui pudor, aut verecundia dicitur, vel in infantibus vultus rubore sese manifestans. Hujusmodi sensus sunt initia quædam & quasi elementa virtutum, quæ uti pravis moribus aut perversis consuetudinibus non raro præfocantur, ita studio & exercitatione perficiuntur. Pertinent verò ad *intellectum moralem*, h. e. ad facultatem mentis cognoscitivam eorum, quæ ad mores spectant.

Intellectus *moralis* in duas partes dividitur, *syn.* <sup>90.</sup> *Con-*  
*terefim* & *conscientiam*: illa est primorum bene <sup>ficien-</sup>  
 vivendi principiorum cognitio, sic dicta à voce <sup>tia.</sup>  
 græca *συντηρεῖν*, *conservare*, eoquod hæc prima  
 principia in mente semper conserventur, nec impro-  
 bissimi illa possint exuere. *Conscientia* verò est  
 iudicium actuale practicum dictans, quid in parti-  
 culari agendum sit, vel omittendum, quidve fieri  
 aut omitti debuisset. Hinc vel est *antecedens*,  
 ubi de agendo deliberatur; vel *consequens*, ubi de  
 præteritis est iudicium. *Conscientiam* *Origenes* inc. 2.  
*ep. ad Rom.* ait esse veluti Pædagogum animæ sociatum,  
 & rectorem, ut eam de melioribus moveat, vel  
 de culpis castiget, & arguat. Ab aliis communi-  
 ter definitur, quòd sit actus, sive dictamen, quo  
 intellectus ex principiis generalibus Synterefeos ju-  
 dicat de bonitate, aut malitia eorum, quæ sunt,  
 vel omittuntur.

Con-

91.  
Ejus  
divi-  
sio.

Conscientia variè dividi solet: 1<sup>o</sup>. ratione *sui* in *præcipientem*, quæ jubet, aut vetat: in *consulentem*, quæ solum adhortatur; & *permittentem*, quæ fieri aliquid, vel omitti patitur. 2<sup>o</sup>. Ratione *objecti* in *rectam*, si id, quod conscientia faciendum, vel omittendum dicitur, legi Dei æternæ re ipsa conforme sit; & *erroneam*, si eidem legi difforme sit. 3<sup>o</sup>. Ratione *assensus* in *certam*, *probabilem*, & *dubiam*. *Certa* est, dum ratio certum & definitum fert iudicium de actione. *Dubia*, est suspensio intellectus neutri contradictionis parti adhaerentis vel propter rationes utrimque æque probabiles, & dicitur *positivè dubia*; vel quia pro neutra parte rationes militant, diciturque *negativè dubia*. Dividitur etiam in *scrupulosam*, cui levissimæ rationes formidinem incutiunt: & quidem si merè timet, quin iudicet actionem esse malam, utut ex levibus & inanibus rationibus, ne mala sit actio contra iudicium, quod de illius bonitate habet, propriè non est conscientia, sed quædam hujus umbra. Et *laxam*, seu *laxam*, quæ ex levibus admodum rationibus ea sibi licere putat, quæ re ipsa prohibita sunt; aut pro levi peccato reputat culpas in se graves, cum utrumque facilè deprehendi possit. Utraque hæc conscientia ad erroneam pertinet. Dividi etiam conscientia potest in *veram* & *falsam*, in *bonam* & *malam*. Dicitur *vera*, quæ ex principiis veris dicitur aliquid hic & nunc licere aut non licere, quod re ipsa tale est. Hæc eadem est, ac *recta*: differt à *certa*, eo quod hujus objectum aliquando legi divinæ possit esse non conforme re ipsa, licet tale iudicetur ex principiis certis. *Falsa* eadem est ac *erronea*. Conscientia  
*bona*

*bona* vel iudicat de præteritis, aut futuris, quando quis sibi conscius est recte factorum, aut habitualiter dispositus ad honeste operandum, diciturque habere testimonium conscientia**æ** *bonæ*; *mala* autem conscientia est, si actus præteritos tamquam inhonestos reprobet, & vocatur *remorsus* seu *veremis conscientia*. Dicitur *cauteriata*, si ita in malo obfirmata sit, ut vulnera sua non sentiat. Si parva magni, & magna parvi æstimet, *pharisaica* nuncupatur.

## §. I.

## De Conscientia certa, &amp; erronea.

**O**mne quod non ex fide, peccatum est. Ad 92.  
 Rom. 14 c. v. 23. Loqui autem hic Aposto-  
 lum de conscientia, hanc sc. intelligendo per *fidem*,  
 præterquam quòd communiter PP. sentiant; mani-  
 festum etiam fit ex ipso contextu: nam loquitur de  
 comestione ciborum, qui per se mali non erant,  
 quos tamen quidam malos & immundos, utpote  
 lege Mosaicâ prohibitos, existimabant, aitque v.  
 23. *Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide: h. e.* Qui discernit cibum à cibo quasi illicitum & vetitum, à licito & permissio, si nihilominus manducaverit, peccati & damnationis reatum incurrit, quia non ex conscientia dictamine, qua credit licere sibi hoc cibo vesci, illum manducat. Unde S. THOMAS I. 2. q. 19. a. 5. *Dicendum, quòd simpliciter omnis voluntas discordans à ratione, sive recta, sive errante, semper est mala.* Et INNOCENTIUS III. c.

*Literas 13. de restit. spoliat. Quidquid fit contra conscientiam: adificat ad gehennam.* Conscientia nimirum est regula formalis & proxima actuum humanorum, in quantum nobis applicat legem hic & nunc præcipientem, aut prohibentem; proinde qui agit contra conscientiam, agit contra legem actu obligantem, quæ saltem talis existimatur; atque adeo actio vel omissio cum legis contemptu, saltem virtuali, conjuncta est. Præterea bonitas vel malitia formalis non sumitur ex objecto in se spectato, sed prout ab intellectu, vel ratione proponitur, nam voluntas est cæca ducem rationem sequens; si igitur ratio objectum tamquam malum proponat, & voluntas illud amplectatur; hoc ipso voluntas censetur illud velle ceu lege prohibitum. Similiter si conscientia repræsentet objectum ut lege præceptum, etsi tale non sit, voluntas illud amplectendo censetur eligere tamquam præceptum à lege, sicque honestè agit.

93.  
Præ-  
cepta  
quæ-  
dam.

Sequitur ex his I. Numquam licere agere contra conscientiam vel præcipientem, vel prohibentem: & de *recta* conscientia per se patet: nam *Servus, qui cognovit voluntatem Domini sui, & non facit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis. Luc. 2. c. v. 27.* II. Si conscientia error sit invincibilis, tenemur & istam sequi faciendo aut omittendo, quod faciendum vel omittendum dicitur: esto enim, quòd speculative falsa sit; practice tamen vera & recta est, quia conformatur legi divinæ quemvis obliganti, ut juxta dictamen conscientia suæ operetur. Unde certum est eum excusari à peccato formali, qui agit contra legem invincibiliter ignoratam, ut patet ex *prop. 2. ab*

ALE-

ALEXANDRO VIII. anno 1690. damnata: *Tametsi detur ignorantia invincibilis Juris natura, hæc in statu natura lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali.* Immo nihil prohibet, quominus actus ex conscientia invincibiliter erronea positus etiam positivè bonus & honestus sit, quia voluntas sub ea duntaxat ratione fertur in objectum, sub qua ab intellectu ipsi proponitur, nam ipsa est cæca; si igitur per errorem invincibilem proponatur ut bonum, etiam ut tale voluntas amplectitur; proinde ex hac parte nihil est, quod actus honestatem impediatur. NEC DICAS: Omnis actus positivè bonus & honestus, & præsertim meritorius, debet dirigi ab actu prudentiæ: opus autem ex conscientia erronea factum ab illo dirigi nequit, cum dictamen erroneum re ipsa falsum sit. Nam *Resp.* Etsi dictamen directum & remotum, quo quis ex principiis directis judicat mendacium esse licitum, falsum sit & speculativè erroneum; ex principiis tamen reflexis formari dictamen reflexum potest practicè verum, & moraliter certum, quo actus voluntatis ultimò & proximè dirigitur, cujusmodi est conclusio hujus syllogismi: Quoties omnibus ritè ponderatis mihi apparet aliquid esse præceptum, toties ad illud faciendum Deus me obligat: sed taliter in his circumstantiis mihi apparet mendacium; igitur Deus ad illud me obligat. Certè major propositio tam certa est, quàm certum est quemque conscientiam invincibiliter erroneam sequi debere: minor autem propositio supponitur possibilis; igitur certa quoque est deducta conclusio. Proinde ista quoque esse potest actus prudentiæ vel naturalis, vel supernaturalis, atque ideo actus voluntatis, sive

volitio mentiendi immediatè subsequens potest esse actus positivè bonus & meritorius. Deus autem in tali casu non approbat mendacium secundum se, sed quatenus est actus dictamini conscientie practice vero & certo conformis. Et quamvis Deus, per se loquendo, non possit non prohibere mendacium; in ista tamen hypothesi *per accidens*, præcipit, quia jubet, ut homo secundum conscientiam suam operetur. Ideoque etiam talis actus procedit à recta ratione *reflexa*, quam pariter comitatur hæc recta ratio directa, quæ est conformis appetitui recto, & bene disposito ad omnem legem Dei implendam. III. Qui habet conscientiam vincibiliter erroneam circa objectum, ad quod se obligari existimat, v. g. mentiendum esse pro salute proximi; peccat tam sequendo, quàm non sequendo conscientie dictamen legi dissentaneum. Et quidem peccat sequendo illud, quia error vincibilis, utpote voluntarius non excusat; peccat non sequendo, quia non operatur secundum conscientiam. Quando ratio errans (inquit S. THOMAS I. 2. q. 19. a. 5. ad 2.) proponit aliquid ut præceptum Dei; tunc idem est contemnere dictamen rationis, & Dei præceptum. Neque ideo talis homo necessariò peccat, quia errorem utpote vincibilem deponere valet, ut adeo nulla detur necessitas absoluta sed hypothetica tantùm, eaque voluntaria, à qua homo se liberare potest ignorantiam & errorem abjiciendo. Secus est in casu conscientie invincibiliter erroneæ: in hoc enim cum lex sciri non possit, tenemur ad non operandum difformiter dictamini illius.

Ex dictis iterum fluunt sequentia. I. Homo 94. agens contra conscientiam erroneam se obstringit <sup>Mo-</sup> peccato tali, quale conscientia errans falso dicitat: <sup>nita</sup> nempe conscientia non obligat virtute propria, <sup>pro</sup> sed virtute legis divinæ; ideoque errans obligat per <sup>praxi.</sup> accidens ex virtute divinæ legis, in quantum dicitat hoc tamquam à Deo præceptum. Qui igitur rem suam clam aufert, putans alienam esse, non minus furti reus est, ac si alienam abstulisset. Huiusmodi tamen, qui contra conscientiam erroneam agendo peccant, censuras incurrere non solent. II. Qui ex errore putat gravem esse culpam, quæ in se levis est, re ipsa graviter peccat. Qui verò ex errore vincibili putaret leve peccatum esse, quod in se lethale est; non ideo à mortali culpa excusatur. Secus, si ignorantia invincibilis sit. Si autem conscientia dicitet, actum esse peccatum, quin determinatè iudicet, utrum grave, an veniale sit; habenda est ratio dispositionis animi: si quis enim ita animo comparatus sit, ut actum nunquam poneret, quodsi illum graviter peccaminosum sciret, non censetur talis peccare mortaliter. Secus de alio similem animi dispositionem non habente: hic enim in periculum lethaliter peccandi sese voluntariè conjicit, & vel ideo culpam gravem contrahit. III. Qui ex errore iudicat se teneri ad audiendam Missam, peccat non audiendo, etsi causam habeat legitimam, quæ excuset. Casum dat febris laborans. Si tamen absolutè non posset audire Sacrum, v. g. ob nimiam virium debilitatem, etsi putaret se peccare non audiendo Sacrum; non peccat defectu certati.

95. Officia confessarii. Confessarius triplex officium sustinet, Medici, Judicis, & doctoris: itaque interrogatus ab aliquo, qui invincibili ignorantia laborat, tenetur illi respondere ad quaestionem: an hoc peccatum sit, & quale. Qui enim ita interrogat, jam aliquid in mente dubii habet, ideoque jam non amplius ignorantia invincibili laborat. Stat ista Confessarii obligatio, etsi praesentiat, monitionem poenitentis profuturam non esse; ferè sicut veritates divinae hominibus annunciandae sunt, etiamsi verbi divini praecones praevideant, easdem à pluribus contemptum iri, ut liquet ex facto Apostolorum Judaeis praedicantium. II. Confessarius etiam non interrogatus poenitentem, qui bona fide, & conscientiam invincibiliter erroneam aliquid licere sibi existimat, monere debet, ubi spes emendationis adfulget; aut si ignoret media ad salutem necessaria, etsi nihil commodi ex tali monitione speretur; item si Confessarii silentium in praedivium tertii cedat, veluti in materia restitutionis; vel in detrimentum boni publici, veluti cum Sacerdos Sacramenta administrans, invalidè ordinatus esset. Sunt tamen & casus, licet rari, in quibus ista monendi obligatio cessat, veluti si Confessarius ex confessione nullitatem matrimonii intelligat, & prudens timor subsit, ne ex instructione grave damnum, vel scandalum oriatur. III. Multò itaque magis poenitentes instruendi sunt, si ignorantia vincibili laborent, cum ista à peccato non excuset. Cumque per saepe accidat, ut homines rudes multa pro lethali noxa falso habeant, docere hos Confessarius tenetur, ut poenitentes à peccato liberet. Caetera quod vulgò dicitur: utiliùs permitti, scandalum nasci, quàm ut veritas

veritas relinquatur, tunc obtinet, siquid sine peccato gravi fieri, vel omitti non possit. Ubi autem ignorantia invincibilis est, non datur peccatum formale.

## §. II.

*De Conscientia dubia.*

**D**ubium est suspensio iudicii vel assensus, eo-96. quod æqualis ferè ponderis momenta in utram-  
que partem occurrant. Nam dubium negativum Du-  
potius ignoratio dici debet. Itaque animus cense-  
tur dubitare, quando inter utramque contradictio-  
nis partem veluti medius fluctuat. Triplex dubium quid  
solet distingui, *speculativum*, quod in intellectu &  
datur circa naturam, substantiam, valorem aut quo-  
qualitatem rerum, quin ad opus ordinetur; velut tu-  
si dubites: utrum Angelorum differentia acciden-  
talis sit, an substantialis; utrum valeat testamen-  
tum minus solemne non privilegiatum; &c. Du-  
bium *speculativo practicum*, quod ordinatur ad boni-  
tatem, vel malitiam, liceitatem, vel illicitatem  
actionis, adeoque ad ipsum opus, non tamen  
omnibus suis circumstantiis vestitum; v. g. an li-  
ceat iter facere die festo; an in eodem pingere lici-  
tum sit, vel prohibitum; an licitus sit contractus tri-  
plex; &c. Denique dubium *practico-practicum*,  
quod versatur circa opus cum omnibus suis cir-  
cumstantiis; v. g. an hic & nunc, pensatis omni-  
bus, liceat pingere die festo. Conscientia dubia  
propriè in dubio practico practico sita est, cum du-  
bium speculativum, aut speculativo practicum non  
sit conscientia nisi speculativè dubia.

97.  
Quid  
liceat  
in du-  
bio?

Certum est, non licere operari cum conscientia practicè dubia, quia quod fit ex hujusmodi conscientia, non est ex fide. Talis igitur peccat pro ratione materiæ & dubii, & in ea specie, de qua dubitat, quia in dubio operans censetur velle peccatum ejusdem speciei, de qua dubitat. Unde S. AUGUSTINUS contra *Donat. c. 5.* inquit: *Efficere, quod incertum est, an sit peccatum; certum peccatum est.* Stante itaque dubio pratico sequi tutius oportet. Quò subintrat illud Juris dictum: *In dubio pars tutior eligenda est, quæ sc. à peccato est remotior;* alioquin operans sese exponit periculo proximo formaliter peccandi; nec umquam satis excludit formidinem rationabilem de inhonestate formali suæ actionis. Quod si neutra pars tuta sit, & agendi detur necessitas, tunc, si dubium deponi nequeat adhibitâ morali diligentia, quod minùs periculosum est, eligi debet.

98.  
Prin-  
cipia  
dire-  
ctiva.

Fieri potest, ut permanente dubio speculativo, dubium practicè deponatur. Ut autem conscientia practicè certa sit dubio speculativo persistente, necesse est, ut concurrat certum aliquod principium, ex quo conclusio, sive conscientia practicè certa deducatur. Mulier ex una parte speculativè dubia est de valore matrimonii bonâ fide initi: ex altera verò parte certa est speculativè, neminem in dubio privandum esse jure suo: atque ex principio hoc certissimo practicè judicat, stante illo dubio reddendum esse debitum marito exigenti, nec de matrimonii valore dubitanti. Item est quis speculativè dubius, utrum rem alienam detineat; & aliunde certus est, in tali dubio potiores esse partes possidentis, nec quemquam propter hujusmodi dubium

re suâ spoliandum esse: quo principio speculativè certo nixus, format sibi conscientiam practicè certam, ad restitutionem sese non obligari. Duo autem principia speculativè certa Autores communiter adsignant. *In dubio factum non præsumitur, sed demonstrari debet. Et: In dubio (Juris) melior est conditio possidentis.* Et de priore quidem satis convenit inter TT, quòd delicta non præsumantur, sed ea adserenti, vel adfirmanti incumbat onus probandi. Hinc speciale est, quod statuitur *cap. 2. de Homicidio*, quòd in dubio factum præsumitur in ordine ad incurrendam irregularitatem. Ceterà si actus principalis est certus, & solùm dubitatur de aliquo requisito, quod quis communiter ponere consuevit, illud quoque adhibitum præsumitur. Ut si quis sciat peccatum aliquod se confessum esse, ac solitum semper, verum de peccatis dolorem elicere; postea autem dubitet, an tunc quoque serio doluerit; rectè præsumit se doluisse, quia quod ordinariè fit, semper fieri censetur, nisi præsumptionem veritas elidat. Præsumptio autem est prudens conjectura ex certo signo proveniens, quæ aliis in oppositum non adductis, pro veritate habetur. Posterius Principium etsi in materia Juris ita apud omnes receptum sit, ut pro foro etiam interno subsistat; in cæteris tamen materiis moralibus non una omnium TT. est sententia: nam alii in his & similibus quæstionibus: an quod agere intendis, peccatum sit, nec ne? an grave sit, an veniale? supposito, quòd adhibitâ sufficiente diligentia in rei veritatem pervenire non possis; pro parte benigniore standum esse existimant, *h. e.* vel peccatum non esse, vel non esse mortale, eoquod in ca-

su ubi non satis constat vel de lege prohibente, vel saltem sub gravi culpa, libertas in possessione sit. Quod etiam nonnulli extendunt ad casum; quo *positivè* dubium est, utrum legi satis jam factum sit, utrum non fuerit abrogata. Alii contra in favorem legis pronunciant, tutioremque partem eligendam esse contendunt, occinentes illud, quod habetur in *cap. 3. de Sponsal.* *In his, quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus.* Cui autem parti assentiri fas sit; ex dicendis colliges.

## §. III.

*De Conscientia probabilis.*

99. **O**pinio est assensus præstitus uni contradictionis parti non sine formidine saltem radicali de opposito. *Probabilis* ea est opinio, quæ solidis nixa rationibus, classicisque munita patronis, nulli certo principio, nullique certæ vel conventioni, vel legi, vel censuræ publicæ adversatur. Patet hinc, duplicem esse probabilitatem, *intrinsecam*, quam momentariorum pariunt; & *extrinsecam*, quam alicui sententiæ conciliant Autores, qui eidem patrocinantur. Quæ tamen eatenus duntaxat movet, quatenus præsumptio stat pro viris doctis, quòd hanc suam opinionem sine gravi ratione non sustinuerint. Potest autem motivum opinionis esse grave vel *absolutè* tantum, & secundum se; vel vel etiam *comparativè*, quando sc. cum rationibus etiam oppositæ sententiæ comparatum, adhuc vim suam retinet; quod tunc maximè fieri potest, si rationes utrimque oppositæ sint disparatæ. *Opinio magis probabilis, aut probabilior est, quæ rationi majoris*

joris momenti innititur, ac opposita. Quæ minoris momenti ratione nititur, *minus probabilis* est. *Aequè probabiles* sunt duæ opiniones, quæ rationibus æqualibus nituntur: *Opinio tenuiter probabilis* dicitur, quæ nititur motivo absolutè levi, quo vir prudens, spectatis omnibus, ad assensum induci nequit. Tandem *unicè probabilis* est opinio, quæ una nititur motivo gravi, ita ut pro parte opposita nulla stet gravis ratio. *Securitas* opinionis sita est in remotione à periculo peccandi: unde *magis tuta* est, quæ operantem magis removet à periculo peccandi, etiam materialiter; *minùs tuta* autem, quæ non ita removet istud periculum, sed magis ad illud videtur accedere. V. g. inter duas sententias oppositas, quarum altera negat licere die festo pingere, altera adfirmat; prior est tutior, quia qui non pingit in die festo, certò non peccat. Hinc generatim opiniones illæ habentur *tutiores*, quæ favent legi contra libertatem; *minùs tutæ* autem, quæ pro libertate stant contra legem. Porro *securitas*, & *probabilitas* opinionum confundi non debent: nam securitas petitur ex remotione periculi peccandi: probabilitas autem ex apparentia veritatis. Quocirca dari potest opinio tutior, quæ sit minus probabilis; & opinio probabilior, quæ sit minùs tuta. Sic opinio docens hominem statim à lapsu teneri ad pœnitentiam, tutior est, at minùs probabilis; opposita verò est minùs tuta, sed probabilior.

α) Aliud est propositionem esse *veram*, & aliud, esse *probabilem*: nam veritas & falsitas sunt proprietates propositionis, non item probabilitas; hæc enim præcisè nascitur ex motivo gravi: unde fieri potest, ut verè probabilis sit propositio secundum se falsa juxta illud: *falsa non raro sunt probabiliora veris*. Itaque probabilis dicitur pro-

posi-

positio non quia vera est, sed quia illius veritas ex motivo gravi nobis apparet: ut adeo probabilitas propositionis sit talis non absolutè, sed relatè ad nostram conscientiam, vel potius relatè ad motivum, quo nititur. Proinde propositio verè nunc probabilis, fieri improbabilis potest, vel quia novæ rationes occurrunt ejusmodi, quæ prioribus oppositæ illas prorsus enervant; vel etiam ex nova definitione Ecclesiæ; vel quoniam fallacia antea latens detegitur. Ex adverso opinio antea improbabilis veram probabilitatem consequi potest, veluti cum nova occurrit ratio gravis & solida, quæ ab oppositis elidi non possit. Sequitur ex dictis: quamvis nemo judicare queat, utramque opinionem ex contradictoriis simul esse veram, alioquin idem simul esset, & non esset; posse tamen virum prudentem judicare, utramque simul esse probabilem, non ex iisdem, sed ex diversis motivis, quibus earum qualibet innititur. Idque obtinet non modò respectu diversorum hominum, ut per se patet; sed etiam respectu ejusdem intellectus; Quoties enim viri doctissimi, cum unam sententiam ceu probabiliorem amplectuntur, alteram esse verè probabilem fatentur?

β) De Ortu & progressu Probabilismi multi etiam ex RR. multa disputant, pluresque paginas implent, non tam (quantum opinari fas est) ut AA commodo studeant, quàm ut antiqua semper Scholæ dissidia foveant. Cur omnes adversus Hæreses, & novas impietates non armanur? cur quod manu altera ædificamus, destruimus altera? verbo tandem & exemplo nostro palam fiat, Doctrinæ Evangelicæ veros nos esse sectatores ac prædicatores.

100. Dictamen ultimum certum. Cùm fat multa hic in disputationem veniant, certa ab incertis & dubiis separanda sunt. Itaque I. Communissima TT. est, quòd ad honestatem actionis dictamen ultimum saltem moraliter certum requiratur, vi cujus homo judicat citra formidinem de opposito, actionem suam, pensatis omnibus, divinæ legi consentaneam, adeoque licitam & honestam esse. Qui enim agit cum dubio practico de honestate,

state, vel inhonestate actionis suæ, peccat; quia periculo peccandi proximo sese exponit; eidem peccati formalis periculo sese obnoxium reddit, qui agit cum dictamine ultimo probabili, aut etiam probabiliore, quia & is prudenter dubitare potest, an actio honesta sit, nec ne; igitur ad honestatem actionis necessarium est dictamen ultimum, sive practicum moraliter certum, quod solum excludit formidinem de opposito, arcetque omne periculum proximum peccandi formaliter.

2) Judicium, sive dictamen rationis 1o. aliud est *universale*, sive *speculativum*, quod dictat, quid in genere honestum sit, vel inhonestum; aliud *particulare*, sive *practicum*, quod dictat, quid hic & nunc, spectatis omnibus circumstantiis, licitum sit, aut illicitum. 2o. *Remotum*, quod mediatè solum dirigit actum, mediante sc. dictamine propinquiore; *proximum*, sive *ultimum*, quod est immediatè directivum actus. 3o. *Certum*, quod ita dirigit actum, ut omne dubium, omnemque formidinem excludat. Triplex autem est certitudo, sc. *metaphysica*, quando impossibile est rem aliter se habere; *physica*, quando res non nisi per miraculum aliter esse potest; & *moralis*, quando res omnium prudentum judicio ita se habet, ut adeo quis prudenter dubitare nequeat, aut formidare, ne fortassis per hoc dictamen decipiatur. Atque hæc sola ad rectè operandum requiritur: cum enim evidentia, aut metaphysica certitudo sæpius haberi non possint; neque Deus ad hujusmodi dictamen ultimum obligat. Innumera enim quæstiones morales de licito, vel illicito controversæ sunt; proinde dictamen evidens, aut metaphysicè certum ex principiis directis nequit deduci. Sed neque ex reflexis, quia & ista perquam rarò ad evidentiam metaphysicam assurgunt, ideoque principia universalia esse non possunt, unde dictamina ultima petantur.

3) Actus humanus ut moraliter malus sit, non prærequirit dictamen ultimum, quo quis judicet, actum illum in his circumstantiis inhonestum esse, sed sufficit judicium

pro-

probabile, aut dubium practicum de inhonestate illius, quia operans cum huiusmodi dictamine, aut dubio, sciens volensque se exponit manifesto periculo peccandi formaliter. Quis enim à peccato formali excuset hominem, qui practicè dubitans, utrum homo in dumeto lateat, an fera; nihilominus sclopetum exonerat? is namque apertè prodit, eo sese animo esse, ut perinde habeat, hominem, an feram occidat.

ε) Iterum dictamen conscientia aliud *directum* est, quo quis ex principiis directis, *b. e.* absque reflexione super aliud principium, dubium, vel ignorantiam iudicat, se hic & nunc honestè agere; *v. g.* Rem alienam cogor restituere; aliud *reflexum*, quo quis ex principiis reflexis, sive factâ reflexione super aliud principium, dubium, vel ignorantiam iudicat se hic & nunc licitè, vel illicitè operari; *v. g.* cum ignorem hunc fundum alienum esse, & melior sit possidentis conditio, illum licitè retineo. Utrumque hoc dictamen est tale vel *sine modo*, dum simpliciter & absolute dictat, aliquid licitum, vel illicitum esse; vel *cum modo*, quando pronunciat aliquid probabiliter, vel probabilius, vel certò licere, aut non licere.

*Si ais* I. Operans ex iudicio probabili agit prudenter; igitur non peccat. *Resp.* Qui agit immediatè ex iudicio probabili, potest prudenter formidare, ne actio sit inhonesta, ob gravem rationem, qua nititur alius, eandem actionem iudicans illicitam esse; igitur prudenter non agit. Necessarium itaque est iudicium practicè certum de honestate actionis. Nempe ut quis in *genere morum* prudenter agere censeatur, necesse est, ut nullam habeat formidinem rationabilem (inanes enim, & non fundatæ formidines sæpius deponi nequeunt, & tam parum nocent honestati actionis, quam parùm actui fidei obstant leves & indeliberati motus dubitationis (qui tamen extra actum fidei sunt) de inhonestate formali suæ actionis.

*Si ais II.* Qui saltem probabilius practicè iudicat se honestè hic & nunc agere, licitè operatur, quia facit totum id, quod in se moraliter est, ut vitet peccatum. *Resp.* Neque is, nisi aliud iudicium reflexum accesserit practicè certum, prudenter & honestè operatur, quia nec iudicium practicum probabilius excludit formidinem rationabilem de opposito. Igitur rectè statuit ita discurrendo; adhibitâ sufficienti diligentiam nullum adverto periculum peccandi, nullam legem hujus actionis prohibitivam; quo in casu ex virorum prudentum iudicio quis licitè operatur; igitur & ego nunc honestè ago. Patet hinc, licet taliter operans vi iudicii directi & speculativi certus non sit de honestate actionis, nam motivum probabilius non est ratio certa pro honestate actionis; est tamen certus ex vi iudicii reflexi & practici, ideoque prudenter agit, quia non est, cur rationabiliter timeat periculum peccati formalis.

*Si ais III.* Igitur nunquam licet sequi conscientiam probabilem, immo nec sententiam probabilissimam. *Resp.* Nec sententia probabilis, nec probabilissima potest esse regula *ultima & immediata* nostrarum actionum, hæc enim debet esse certa certitudine saltem morali, quæ nasci potest ex iudicio reflexo: si istud operans habere non possit, abstinere debet ab actione. Meritò autem damnata est hæc *prop. 3.* ab ALEXANDRO VIII. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*, hanc enim, ut notat VIVA in *h. l.* Tutiorismi sectatores ex *Fansenii* penu depromptam in medium protulerunt, ut omnem penè viam ad salutem intercluderent, ob moralem impossibilitatem adsequendi semper,  
quod

quod est tutissimum. Hi itaque docent nunquam licere sequi opinionem libertati faventem adversus aliquam legem, tametsi ea probabilissima sit, & communiter recepta, aut etiam moraliter certa, sed partem tutiorem semper eligendam esse. Dicitur autem sententia probabilissima, quæ validissimo fundamento nititur, habetque pro se suffragium plurimorum sapientum.

*Si ais IV.* In moralibus nequit sæpius haberi certitudo moralis, præsertim à rudibus, qui cum honeste operantur, neque habent, nec facile habere possunt dictamen ultimum moraliter certum: Unde enim dictamina hujusmodi sibi faciant, quibus reflexiones prorsus incognitæ sunt? *Resp.* Operans vel ex principiis reflexis habere certitudinem moralem debet, ut actio honesta sit; vel ab operando abstinere. Ad rudes quod attinet: etiam isti interrogati: cur hoc agendo non peccent? respondere solent, se ideo non peccare, quia agunt quod sibi licere prudenter existimant; quod ipsum est dictamen ultimum moraliter certum, quia actionem suam ita licitam censent, ut nullam prorsus de inhonestate formidinem habeant. Pæræpe etiam ad Parochi autoritatem, ad aliorum prudentum, & timoratorum hominum dicta provocant.

*Si ais V.* Dictamen reflexum fundatur in directo; ergo illud æque parum, ac istud fundare certitudinem moralem potest. *Resp.* Judicium directum est quidem præsuppositum ad reflexum, non tamen est motivum: nam motivum judicii reflexi est aliud principium reflexum, v. g. Cum in moralibus sæpius nequeat haberi certitudo de honestate actionis secundum se, idcirco in praxi certò licitè

licite tenemus illud, quod spectatis omnibus apparet licitum, nec ullâ lege prohibitum. Hinc etiam certitudo moralis, quæ facit, ut quis prudenter & licite agat, non profluit ex dictamine directo, & reflexo simul, sed ex principiis reflexis moraliter certis unice fluit; nam dictamen directum neutram præmissarum constituit, ex quibus deducitur iudicium practicum moraliter certum ultimo directivum actionis humanæ. Equidem iudicium probabile directum, & reflexum moraliter certum inter se non pugnant; neque tamen idem omnino sunt, nequidem ex objecto; nam istud versatur circa objectum ut ponendum in his circumstantiis, & quatenus jam substat dictamini directo; cum directum attingat objectum secundum se. Et num repugnantia sit: actio secundum se probabiliter videtur esse illicita: & actio in his circumstantiis certò apparet licita? nonne mendacium ex se illicitum, certò licitum est ut substans ignorantie invincibili? potest nempe idem objectum secundum se spectatum, & ut cognitioni nostræ substans ex diversis motivis licitum & illicitum apparere.

Certum est II. (Num. 100.) Ministrum Sacramenti in iis, quæ ad valorem spectant, per se loquendo, teneri partem tutiorem sequi, etsi minus tuta sit probabilior. Liquet ex prop. I. ab INNOCENTIO XI. anno 1679. confixa: *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, aut conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententiâ probabiliori tantum utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.*

Nempé 1<sup>o</sup>. non levis irreverentia fit Sacramento, ubi quis sequendo opinionem probabilem de illius valore, relictâ tutiore, illud periculo nullitatis exponit. 2<sup>o</sup>. Peccatur contra charitatem proximo debitam; quia hic exponitur periculo gravis damni spiritualis, quin hoc per iudicium probabile, si hoc fortassis re ipsa falsum sit, impediri queat. 3<sup>o</sup>. Quin etiam læditur jus suscipientis, quod habet, ut Sacramentum validè sibi administretur, præsertim si Minister ex officio administret; proinde contra iustitiam quoque peccatur. Immo & quivis alius Minister saltem ex quasi contractu tenetur; ac proinde Iustitiam læderet.

102. III. Similiter Judex in ferenda sententia probabiliorem sequi debet, quin juxta probabilem pronuntiare possit. Constat ex *prop. 2.* ab eodem Pontifice damnata: *Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.* Nimirum Judex ex pacto saltem tacito cum Republica tenetur ferre sententiam juxta merita causæ, adjudicando rem illi, cui leges amplius favent. Idem à Principe, vel à Republica constituitur, ut diligenter inquiret in veritatem, proque ea pronunciet; igitur in veritate investiganda, atque in ferenda sententia viam securiorem ingredi debet, non minùs, ac Medicus, Pharmacum securius adhibere tenetur. Peccat itaque pronuntiando juxta probabilem, simulque ad restitutionem tenetur, quia re ipsa lædit jus strictum alterius. Si tamen leges utrique parti æqualiter favent, & ipse judex æqualiter favere debet.

103. IV. Medicus quoque opiniones certas, aut his 3<sup>o</sup> deficientibus, probabiliores & securiores amplecti tenetur,

tenetur, non modò ex lege charitatis, quæ jubet meliore modo juvare proximum extremè indigentem; sed etiam ex lege justitiæ propter tacitum & implicitum pactum, quod æger cum Medico inire censetur hoc ipso, quòd eidem se curandum committat, atque hic illius curam suscipiat, & quidem eâ lege, ut medicinas salubriores adhibeat, si hic & nunc haberi possint. Si fortassis æger non habeat sufficientes sumptus ad medicinas hujusmodi certiùs profuturas sibi comparandas, obligatio ista non videtur in pactum deducta.

V. Extra dubium quòque est licere sequi opinionem magis tutam, quæ favet legi contra libertatem, etsi nequidem verè probabilis sit, quia operans juxta illam nulli prorsus peccandi periculo sese exponit. Item licitum esse sequi sententiam minùs probabilem & tutiorem, relictâ probabiliore & minùs tuta, quia pariter ita operans non formale duntaxat peccatum declinat, sed à materiali etiam longius abest. Quæ autem in disputationem veniunt, sunt sequentia. 1<sup>o</sup>. Utrum in operando liceat sequi sententiam probabiliorem minus tutam? 2<sup>o</sup>. An, cum duæ sententiæ contrariæ sunt æque probabiles, teneamur sequi tutiorem? 3<sup>o</sup>. An teneamur sequi sententiam tutiorem, faventem legi, quando etiam est probabilior, relictâ minus tutâ, & minùs probabili?

## §. III.

*De Tutiorismo.*

**T**utiorem partem in moralibus præoptandam esse, nec licere minùs tutam amplecti, etsi ista

§ 2

105.  
Tutioris-  
mus.

ista multò alterà probabilior sit; voluere *Joannes Baptista Sinnichius in Saule exrege*, *Guilielmus Wendrockius (Petrus Nicolle ex vero nomine)* in not. ad ep 5. *Provinc. Arnaldus*, aliique, idcirco *Tutiorista* nuncupati. Ad coercendum hunc nimium Tutiorismi rigorem ALEXANDER VIII. P. M. damnavit hanc Sinnichii propositionem: *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Id nimirum agebant istiusmodi *Rigorista*, ut, cum quæ vel in Sacris Literis, vel in Ss. PP. monumentis, vel in Sacris Conciliis *per modum consilii* Fidelibus tradita sunt, *præceptorum* habere vim adfirmarent, ideoque viâ semper tutissimâ incedendum esse prædicarent. Istud autem quid est nisi onus Christi leve, & jugum suave reddere omnino intolerabile, viamque, quæ ducit ad vitam, non arctam, sed prorsus imperviam delineare. Vires certè humanas superat in rebus moralibus adsequi semper, quod tutius est, atque adeò perfectius. Nec mirum, doctrinam hanc perquam familiarem esse sectatoribus *Fansenii*, cujus prima ex quinque propositionibus tamquam hæreticis damnatis ista erat: *Aliqua Dei præcepta hominibus justis, volentibus & conantibus, secundum præsentem, quas habent vires, sunt impossibilia; deest quoque illis gratia, quâ possibilia fiant.* Oppositum testatur continua SS. PP., Rom. Pontificum, Doctorum, aliorumque Fidelium praxis, qui neque semper secuti sunt, nec sequuntur, immo nec sequi facillè partem tutiorem possunt, ubi contraria multò probabilior est. Et quidem Pontifices non semel dispensarunt in voto solemni castitatis, in matrimonio rato, quia id se facere posse probabilius.

Ius iudicabant, etsi non relaxare vota hujusmodi tutius esset. Apud Doctores plurimos recepta est S. THOMAE sententia, videlicet non teneri peccatores statim post culpam agere poenitentiam. Fideles ad Sacram Synaxin accedunt, quamvis de statu gratiae moraliter certi non sint. Nempe cum sententia aliqua probabilissima est, aut probabilior, etsi minus tuta; haud difficile est, ex principiis reflexis moraliter certis conclusionem moraliter certam, quae ipsa est regula actionis immediatè directiva, deducere. v. g. Illud prudenter & licitè ago, quod viri gravissimi, doctrinâ & pietate conspicui, ex multis gravibusque momentis licitum esse existimant semper, & etiamnum arbitrantur: sed ita res se habet circa actionem, à me hic & nunc ponendam; ergo illam licitè & honestè pono. Ad honestatem verò actionis sufficere moralem certitudinem ex eo ulterius liquet, quia ista omnem prudentis formidinis actum excludit.

*Si ais:* Probabilissimam tunc solum licet sequi ex mente Pontificis, cum illa favet legi, & tutior est; vel quando pars utraque subest periculo peccati materialis, ac neutra simpliciter tuta est, v. g. quod possit Judex damnare illum, qui secundum allegata & probata est reus, quamvis privatâ notitiâ sciat illum esse innocentem. *Resp* Pontifex damnavit istam propositionem in eo sensu, quo damnari debuit, sc. in quo *Sinnichius* aliique *Tutioristae* eam docuerunt, existimantes, tutiorem partem semper eligendam esse, atque adeo partem faventem legi, quamvis pars libertati favens sit probabilissima, aut etiam moraliter certa; v. g. contritionem in Sacramento Poenitentiae adhibendam esse, non verò attritio-

nem; esto moraliter certum sit, quòd attritio sufficiat. Differt tamen opinio *probabilissima* à *moraliter certa*, quòd illa tot habeat pro se rationum momenta, ac tantà Doctorum autoritate muniatur, ut inter opiniones probabiles principem locum obtineat, intra fines tamen probabilitatis se continens, neque omnem etiam levem formidinem prorsus excludens, sicut ea, quæ moraliter certa est. Certitudo tamen moralis, quia in indivisibili non consistit, idcirco supremus gradus probabilitatis attingere potest gradum infimum certitudinis moralis.

a) Ortum & progressum *Jansenismi* paucis sic habet, primus huic sectæ prævit *Michael Bajus*, sive *de Bay*, *Melini* in Belgio natus anno 1513. subin Lovaniensis Academiae doctor, Decanus, & Cancellarius, vir quidem ingenio & doctrina pollens, sed in novitates justo pronior. Hinc anno 1551. novos errores tum voce, tum scriptis, unà cum *Joanne Hesselio*, itidem Lovaniensi Doctore cepit disseminare. Ejus errores per solennem constitutionem: *Ex omnibus afflictionibus*, die 1. Octobr. ann. 1567. damnavit PIUS V. P. M. Hanc constitutionem eodem anno 23. Decembris sibi prælectam ea, qua decuit, reverentia suscipere Lovanienses Doctores, uno excepto *Bajo*, qui anno mox sequente apologiam suarum opinionum ad Pontificem misit. Hic verò re maturè expensâ, datis ad *Bajum* anno 1569. literis priorem Constitutionem confirmavit, eumque ad damnatos errores ejurandos paternè cohortatus est. Verùm cum sive *Bajus*, sive ejus *Afflectæ* non adquiescerent, GREGORIUS XIII. nova Constitutione, anno 1579. die 1. Febr. quæ incipit: *Provisionis nostræ*, Constitutionem PII V. confirmavit, misitque *Franciscum Toletum*, qui Bullam illuc deferret, promulgaretque, & *Bajum* ad canendam palinodiam permoveret. Hujus privatis colloquiis eo tandem inductus est *Bajus*, ut anno 1580. recitata in frequentissimo Academiae consessu Papæ Constitutione, agnosceret, multos è suis Articulis

ticulis per illam damnari, & quidem *in sensu à se intento*, eosdemque palam his verbis damnaret: *Damno secundum Bullæ ipsius intentionem, & sicut Bulla damnat.* Post hæc constans in sana doctrina perstitit usque ad mortem, quam oppetiit anno 1589.

β) Non eadem fuit in *Baji* discipulis obsequendi promptitudo. Hi namque post illius obitum litem suscitaverunt, pridem ab illo motam, de famoso commate (*Vid. Tract. de Fide.*) seu virgula in Constitutione *Pii V.*, uti contendebant, transposita. Etenim cum Pontifex in ista Bulla post enumeratas *Bajanæ* propositiones 79, ita concluderet: *Quas quidem sententias stricto coram nobis examine ponderatas, quamquam earum nonnullæ aliquo pacto sustineri possent, in rigore, & proprio sensu ab Assertoribus intento, hæreticas, erroneas &c. damnamus; Bajani volebant illud comma, quod post sustineri possent adjicitur, poni debere post hæc verba: in rigore & proprio verborum sensu, ita ut sensus esset, nonnullas earum propositionum in rigore & proprio sensu ab assertoribus intento sustineri posse.* Atque ita legi aiebant in quibusdam exemplaribus. Hinc ulterius inferebant, quod, cum Pontifex nullam determinet, quæ in rigore & proprio verborum sensu ab assertoribus intento sustineri non possit, nulla pariter determinatè sit ex illis, quæ in isto etiam sensu nequeat sustineri. Verùm hanc frivolam cavillationem infregit *URBANUS VIII.* data anno 1641. Bulla: *In Eminentis, Constitutionem Pii V. confirmans, ejusque verba repetens, comma controversum apponendo post rō possent, ejusdemque Piana Constitutionis exemplar Romæ recudi fecit, & authenticè consignari; declaravitque Sacra Congregatio Cardinalium 6. Decembr. ejusdem anni, attendendum ad exemplar, quod Romæ excusum est, non verò ad illa, quæ aut Colonia, aut Parisius sunt expressa.*

γ) *Bajanam* doctrinam *Jansenius Yprensis Lovanii* primum hausit à *Jacobo Jansonio* doctrinæ *Bajanæ* strenuo propugnatore: *Lovanio* dein *Luterian.*, ac postea *Bajanam* digressus *Jansenius* familiariter usus est *Joanne Vergerio*, sub famoso nomine *Abbatis San-Cyran* notissimo, novis opinionibus jam infecto, à quo profundius venenanti

imbibit. Ex Gallia *Lovanium* redux, Laurea doctoratū ornatus fuit, ac paullo post Regius Sacrarum Literarum Professor institutus; tandem ad *Yprenses* Infulas à Rege Hispaniæ anno 1636. promotus, expleto vix biennio, lue, quæ ibidem grassabatur, extinctus est 1638. Librum conscripsit, in quo jactitabat se puram *S. Augustini* doctrinam à quingentis annis à Scholis Catholicis exulem revocasse; ideoque liber iste ab eodem *Augustinus* fuit inscriptus. Eundem librum manuscriptum moriturus supremis tabulis legavit Capellano suo, *Reginaldo Lamæo*, eam tamen lege, ut hic cum *Liberto Fromondo*, Lovaniensi Doctore, & *Henrico Galeno*, Mechliniensi Canonico conferret, disponderetque de editione quàm fidelissimè. Quamvis autem iisdem in tabulis dicat, sentire se, aliquid in eo libro difficulter mutari posse, mox subjungit. *Si tamen Romana Sedes aliquid mutari velit, sum obediens filius, & illius Ecclesiæ, in qua semper vixi, usque ad hunc lectum mortis obediens sum.*

2) Vix morte diem supremam clauserat *Fansenius*, cum evulgato ejus volumine, Novatores, præsertim *Calvinista*, triumphum canere cœperunt, quasi doctrina illorum de libero arbitrio & gratia in eodem contineretur. Unde **URBANUS VIII.** opus illud, prævio examine, per Bullam *In Eminenti*, 4. *Maji* anno 1641. editam, damnavit velut continens propositiones jam olim damnatas. Cumque eodem anno Romam venissent *Joannes Sinnichius*, & *Cornelius Papius*, duo Lovanienses Doctores à *Fansenii* fautoribus missi, à Pontifice id precibus impetraturi, ut Bullam vel revocaret, vel mitigaret; **URBANUS** adeo nihil ipsorum precibus detulit, ut Formulam ad Internuncium suum in Belgium miserit, cui Doctores omnes Lovanienses subscriberent, & illi Bullæ obedientiam sponderent.

3) **URBANI VIII.** Prædecessoris sui Bullam pluribus ad diversos Brevibus confirmavit **INNOCENTIUS X.** Sed cum nihilominus serperet pestis, Galliamque turbaret, plurimi Regni hujus Episcopi, numero 85. dedere literas ad eundem Pontificem, quibus rogabant, ut de quinque propositionibus ex *Fansenii* libro excerptis certam sententiam ferret,

ferret. INNOCENTIUS instituto per integri biennii spatium maturo examine, divinoque auxilio per publicas preces sapius implorato, definitivam tandem sententiam tulit, edita anno 1653. Constitutione: *Cum occasione impressionis Libri*, in qua famosas quinque *Jansenii* propositiones tamquam hæreticas pronuciavit. Ista Constitutio in Galliam missa, jussu Regis in toto Regno promulgata, & ab Episcopis congregatis solemni ritu excepta fuit; idemque Pontificio Decreto obsequium in reliquis orbis Catholici partibus fuit exhibitum.

8) *Jansenista* cum viderent illas propositiones damnatas; ad alia sese studia convertebant, contendebantque illas in *Jansenii* libro non reperiri. Cumque hæc quoque via ipsis præclusa esset datis ab *Innocentio X.* anno 1654. literis ad Episcopos Galliarum, quibus declarabat, damnatam fuisse in 5 propositionibus doctrinam in *Jansenii* libro contentam, cui titulus, *Augustinus*; dixerunt postea, propositiones istas non esse damnatas in sensu à *Jansenio* intento; neque ita damnari à Pontifice potuisse, cum ea sit *Quæstio facti*, quam nec Pontifex, nec Ecclesia decidere possit. Ideoque *Jansenismum* non esse nisi purum phantasma, utpote in sola Pontificis mente, eique adærentium existentem.

9) Inane hoc effugium denuo sustulit ALEXANDER VII. *Innocentii* Successor, edita anno 1656. Constitutione: *Cum ad Sanctam B. Petri Sedem*, declarans ac definiens, propositiones è *Libris Jansenii excerptas, ac in sensu ab eodem Cornelio intento damnatas fuisse, & à se iteratò damnari.* Insuper anno 1664. edita nova Bulla: *Regiminis Apostolici*, novam Formulam præscripsit, ab omnibus, Clericis præcipuè, & ad Sacros Ordines promovendis subscribendam: Huic subscribere nolentes ex metu poenarum à Rege intentatarum in Hollandiam, aut Belgium se receperunt,

9) Atque inter cæteros etiam *Paschasius Quesnellus*, Oratorii Presbyter, *Aureliam* primùm secessit, inde anno 1685. in Belgium profugit ubi *Bruxellis* socium se junxit famoso *Antonio Arnaldo*, Doctori Sorbonico, sed ob contumacem perversorum dogmatum

defensionem e Sacra Facultate Parisiensi ejecto, easque ob causas in Belgium profugo, atque eo tempore Jansenianæ Factionis Antesignano. *Arnaldo* anno 1704. vita functo, caput amplius extulit *Quesnellus*, & Jansenianos errores, velut jam illius Sectæ dux supremus per Orbem disseminare non destitit, editis variis libris, quos inter celebrior fuit, quem Gallicè edidit, cui titulus: *Novum Testamentum gallicè cum reflexionibus moralibus super quemlibet articulum*. Tertia hujus Operis editio anno 1699. innovata complectitur propositiones 101, quas damnavit anno 1713. CLEMENS XI. per solemnem Constitutionem: *Unigenitus Dei Filius*. Bullam hanc totus Orbis Catholicus reverenter accepit, & in ipsis etiam Cleri Gallicani Comitibus idem præstiterunt anno 1714. Episcopi XL. duce Cardinali *Armando de Roban*, quorum sententiæ annuens Rex *Ludovicus XIV* Edictum pro Bullæ observatione expediri jussit, quam & receperunt plerique alii Galliæ Episcopi, & Universitates.

c) Falleris tamen, quodsi *Jansenistarum* nomine hodie intelligas eos, qui famosas 5. propositiones pertinaciter defendunt. Aliud longè est, quod hujus nominis homines sibi propositum habent, propositum, inquam, Ecclesiæ & Religioni Catholicæ tantò funestius, quanto studiosius sub Catholicorum & pietatis nomine occultatur. Istud nempe jam inde ab anno 1621. eorum institutum est, ut omnem Hierarchiam Ecclesiasticam, usum omnem Sacramentorum Pœnitentiæ, & Eucharistiæ, De Verbo Dei Incarnato ac Redemptore Fidem, Religionem revelatam omnem, & Ecclesiam convellere, pessumdare moliantur. *Quam in rem legi meretur Veritas Concilii Burgofontani, ex ipsa hujus executione demonstrata.*

## §. IV.

*De Conscientia probabili tutiore, in concursu æque probabilis minus tuta.*

106. **P**osse hominem sequi tutiorem, cum duæ sunt  
Sen. opiniones contrariæ æque probabiles, ipsi,  
Sentia quos vocant, *Probabilistæ* fatentur: teneri autem  
quem-

quemvis, in materia morum videlicet, ut tutio adfir-  
rem in tali casu sequatur, fat multi defendunt: mans.  
cùm enim isto in concursu opinionum æque proba-  
bilibus res dubia sit; (nec enim minùs in æquili-  
brio sunt duæ oppositæ lances in libra, si nullis,  
quàm si æqualibus utrimque ponderibus preman-  
tur) tutior pars eligenda est ex juris Canonici præ-  
scripto. Sic enim statutum legimus *cap. Juvenis,*  
*de Sponsalib.* *Quia igitur in his, quæ dubia*  
*sunt, quod certius existimamus, tenere debemus. Et*  
*Cap. ad Audientiam, de homicid.* *Cùm in dubiis*  
*semitam debeamus eligere tutiorem, &c.* Atque  
hanc regulam sequi duas Congregationes Romanas  
*Concilii, & Pœnitentiariæ* in suis casuum consci-  
entiæ decisionibus, testatur Cardin. PETRA de Sacra  
Pœnit. Apost. c. 9. Eamdem fuisse ajunt senten-  
tiam Ss. AUGUSTINI & THOMAE: & prior quidem  
L. I. contra *Donat.* c. 3. quærens: an peccaret,  
qui Baptismum à Donatistis reciperet, dubitans,  
licite, nec ne, ipsi baptizent, cùm tamen aliunde  
certus sit in Ecclesia Catholica licite Baptismum  
administrari; ita quæstionem decidit: *Etiam si du-*  
*bium haberet, non illic rectè accipi quod in*  
*catholica rectè accipi certum haberet, gravi-*  
*ter peccaret in rebus ad salutem animæ per-*  
*tinentibus vel eo solo, quòd certis incerta præ-*  
*ferret.* Posterior autem in *Quodl. 9. a. 15.*  
ita statuit: *Omnis quæstio, in qua de peccato mor-*  
*tali quaritur, nisi expressè veritas habeatur, pe-*  
*riculosè determinatur, quia error, quo non cre-*  
*ditur esse peccatum mortale, quod est peccatum*  
*mortale, conscientiam non excusat à toto, licet*  
*fortè à tanto.* Ex ratione ita discurrunt hujus sen-  
tentia

tentiæ patroni: ut quis in operando à culpa vacet, debet habere iudicium, seu dictamen practicum conscientiæ saltem moraliter certum de honestate actionis: qui verò sequitur minùs tutam opinionem, relictâ tutiore æque probabili, dictamen huiusmodi prudenter sibi formare non potest: non ex principiis directis, quæ dubia sunt, neque ex principiis reflexis, quia & ista, si probabiliorismus saltem probabilis est, non undequaque certa, sed ad summum probabilia & dubia esse possunt, adeoque ex his repeti nequit iudicium, sive dictamen practicum moraliter certum de honestate actionis. Denique Systema probabilisticum omnino novum est, & Patribus ac TT. antiquioribus incognitum, & vel ideo respuendum. His alii sequentes adjiciunt rationes, videlicet: Qui in concursu duarum opinionum æque probabilium sequitur minùs tutam faventem libertati contra legem, non custodit Dei mandata ex toto corde, *h. e.* quantum scit, & moraliter potest. Præterquam quòd hæc sententia dilatet viam, quæ ducit ad vitam, quam Christus dixit arctam & angustam. Neque operans ex conscientia æque probabili minùs tuta excusari potest per ignorantiam, quæ tunc invincibilis non est. Immo cum pars utraque contradictionis est æque probabilis, neutra est propriè & expeditè probabilis, quia neutra meretur assensum tamquam vera.

*Respondent alii ad Imum, Casus in Sacris Canonibus expressos esse speciales, qui ad omnem materiam morum extendi non debeant. Sic in cap. Juvenis 3. de Sponsalib. ait EUGENIUS P. Quia igitur in his, quæ dubia sunt (Nempe Juvenis, qui puellam nondum septennem duxit, quamvis ætas re-*  
*pugna-*

pugnaret, ex humana tamen fragilitate forsam  
tentavit, quod complere non potuit) quod certius  
existimamus, tenere debemus: tum propter honesta-  
tem Ecclesiæ, quia ipsa conjux ipsius fuisse dici-  
tur; tum propter prædictam dubitationem: man-  
damus, quatenus consobrinam ipsius puella, quam  
postmodum duxit, divides ab eodem. Similiter  
in cap. Ad Audientiam 12. & cap. Significasti  
18. CLEMENS III. & INNOCENTIUS III. voluere, ut  
Sacerdos in dubio de homicidio patrato abstineret  
à celebratione Missæ, ob peccatum scandali inde na-  
scituri. Cùm in hoc casu sit tutius cessare, quàm  
temere celebrare, pro eo quòd in altero nullum,  
in reliquo verò magnum periculum timeatur. Pa-  
riter HONORIUS III. Pelagio Presbytero dubitanti,  
utrum in conflictu aliquem occiderit, ita respon-  
det in cap. Petitio tua 24. ibid. Unde cùm pro eo,  
quòd aliquos percussisti, irregularitatem metuas  
incurrisse: Mandamus, quatenus si de interfe-  
ctione cujusquam in illo conflictu tua conscientia  
te remordet, à ministerio altaris abstineas reve-  
renter: cùm sit consultius in hujusmodi dubio ab-  
stinere, quàm temere celebrare. Igitur in istis  
casibus duæ erant peculiare rationes, cur Ponti-  
fices tutius eligendum esse decernerent, videlicet  
periculum scandali, & reverentia Ss. Missæ Sacrifi-  
cio debita. In cap. 5. de Cleric. excomm. INNO-  
CENTIUS III. rectè ait: Quia in dubiis via est eli-  
genda tutior, etsi de lata in eum sententia dubi-  
taret; debuerat tamen potiùs se abstinere, quàm  
Sacramenta Ecclesiastica pertractare. Nempe  
Episcopus Hildeshemensis Ecclesiam Herbipolen-  
sem occupaverat, ideoque Pontifex Episcopo Mag-  
debur-

deburgensi in mandatis dederat, ut nisi intra 20. dies ab Herbipolensis Ecclesiæ administratione cessaret, eum excommunicatum publicè nunciaret. Nihilominus Herbipolensis post latam excommunicationis sententiam divina tractare non desistit, se postea excusans, quòd dubitasset, utrum sententia in se legitimè pronunciata esset, eoquod Magdeburgensis, Episcopus non esset Judex ipsius ordinarius. At certè poterat scire, si requisivisset; igitur error erat vincibilis, & dubium vincibile, quo stante vel actio omitti debet, vel tutior pars eligi. Quod dicitur in Clementina: *Exivi*, de V. S. ubi CLEMENS. V. à FF. Minoribus interrogatus, utrum sub peccato mortali tenerentur ad ea, quæ in Regula exprimentur verbis imperativi modi? respondit: *Nos itaque, quia sinceris horum conscientiis delectamur, attendentes, quòd in his, quæ salutem animæ respiciunt, ad evitandos graves remorsus conscientiæ, pars securior est tenenda, dicimus, ad omnes Fideles extendi non debet ob rationis & status disparitatem. Nempe FF. illi Minores Regulam S. Francisci jam professi fuerant, ideoque illa, ejusve rigor in possessione jam erat, ut adeò, superveniente dubio, pars tutior eligenda foret, quoadusque dubium ex declaratione Sedis Apostolicæ, quæ consuli & poterat, & debebat, deponeretur. Certè Religiosi ipsius non est, Regulam suam pro libitu interpretari.*

*Ad 2dum.* Si verum est, quòd ambæ illæ Congregationes juxta tutiorem partem semper, & in quovis casu decidant; id ipsum veri *Probabilistæ* in praxi communissimè faciunt, de *consilio* tamen, non autem de *præcepto* existimantes tutio-

ra sequi in salutis negotio oportere. Aut si vis, etiam de *præcepto*, in casibus videlicet expressis, & quodocunque lex sciri potest, ac debet, ut adeo dubium speculativum vincibile sit, vel dubium practicum sufficienter deponi nequeat.

Ad 3<sup>tium</sup>. Cui TT. non displiceat abusus auctoritatis S. *Augustini*? in I. c. L. I. cit. ostendit S. P., valere Baptismum tam extra, quàm intra Ecclesiam Catholicam collatum. In 2. c. reprehendit *Donatistas*, quòd in schismate Baptismum conferant, simulque eos, qui cum in Ecclesia Catholica accipere Baptismum possent, nihilominus eligunt in schismate baptizari. *Siquem fortè coëgerit extrema necessitas, ubi Catholicum, per quem accipiat, non invenerit; & in animo pace catholicâ custoditâ, per aliquem extra unitatem catholicam positum acceperit, quod erat in ipsa unitate catholica accepturus, si statim etiam de hac vita migraverit, non eo nisi catholicum deputamus.* Siquis autem cum possit in ipsa catholica accipere per aliquam mentis perversitatem eligit in Schismate baptizari, etiamsi postea venire ad Catholicam cogitat, quia certus est ibi prodesse Sacramentum, quod alibi accipi quidem potest, prodesse autem non potest (sc. in schismate) procul dubio perversus & iniquus est, & tanto perniciosius, quanto scientius. Ita enim non dubitat rectè illic accipi, sicut non dubitat illic prodesse etiam, quod alibi acceperit. Tum caput 3. ita orditur S. P.: *Duo enim sunt, quæ dicimus, & esse in Ecclesia Baptismum, & illic tantùm rectè accipi: utrumque horum Donatistæ negant. Item alia duo dicimus esse apud Donatistas, Baptismum, non autem illic rectè accipi.* Horum duo-

duorum unum illi magnopere adfirmant, id est esse ibi Baptismum; non autem illic rectè accipi, nolunt fateri . . . Quisquis ergo vult baptizari, & certus est, jam sibi nostram Ecclesiam ad Christianam salutem esse diligendam, & in ea sola illi prodesse Baptismum Christi, etiamsi alibi acceptum fuerit; sed ideo in parte Donati vult baptizari, quia esse ibi Baptismum non illi soli, neque nos soli, sed utrique dicimus, attendat alia tria . . . Hic ergo (in Ecclesia Catholica) securus accipiat (Baptismum) ubi & esse, & accipere rectè certus est; illic autem (apud Donatistas) non accipiat, quod esse quidem ibi dicunt, sed ibi accipiendum esse non dicunt, quorum sententiam decrevit eligere. Quamquam etiamsi dubium haberet non illic rectè accipi, quod in Catholica rectè accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad salutem animæ pertinentibus, vel eo solo, quia certis incerta præponeret. Rectè quippe hominem in Ecclesia Catholica baptizari eo ipso certus est, quia etiam alibi baptizatus huc transire decrevit. Non rectè autem apud Donatistas hominem baptizari ad salutem incertum habet, cum hoc illi dicant quorum sententiam Donatistis antepo-  
 æendam esse certum habet. Talis itaque homo, de quo S. P. loquitur, certus est rectè accipi Baptismum, apud Catholicos, incertus autem, utrum rectè accipiatur apud Donatistas: apud hos igitur Baptismum accipiendo, certis incerta præponit; cumque res sit maximi momenti, quis neget eum graviter peccare? sed quis unquam Probabilistarum dixit, certis incerta præponi posse, & tunc quidem, ubi certitudo *subjectiva* est, veluti in casu  
 posto?

posito? adeo ipse, quem vocant, Quæstionis status ignoratur.

Ad 4<sup>am</sup>. Quod si verba S. THOMÆ, prout jacent, accipienda sunt, petitur meritò à Probabilioristis: utrùm expressè habeatur veritas, ubi sententia probabilior est? nonne falsa sæpe sunt probabiliora veris? in rebus moralibus quis expressam veritatem desideravit unquam, ut actio licita & honesta censeatur? 2<sup>o</sup>. Si nullus error excusat conscientiam à toto, igitur nec error invincibilis excusat, quod apertò falsum est. Igitur ex certis TT. principiis is duntaxat error conscientiam non excusat à toto, qui vinci potest, ac debet. 3<sup>o</sup>. Ait itaque S. Doctor, plures habere præbendas repugnare Statuto Synodi VII. Generalis, ideoque peccare graviter illum, qui citra expressam Ecclesiæ dispensationem plures obtinet; neque excusari per errorem, quo non creditur esse peccatum mortale, quia error hujusmodi vincibilis est; nam subjungit: *præcipue autem periculosum est, ubi veritas ambigua est, quòd in hac quæstione accidit.* Sub finem tamen ulteriùs mentem suam sic aperit: *Sunt verò quedam actiones, quæ absolute considerata deformitatem, vel inordinationem quamdam important, quæ tamen aliquibus circumstantiis advenientibus bonæ efficiuntur . . . In numero harum actionum videtur esse, habere plures præbendas: quamvis enim aliquas inordinationes contineat, tamen aliæ circumstantiæ possunt supervenire ita honestantes acti, quòd prædictæ inordinationes totaliter evacuantur, veluti necessitas & utilitas publica Ecclesiarum . . . Et tunc istis conditionibus supervenientibus cum recta in-*

*entione non erit peccatum, etiam nullà dispensatione interveniente; si consideretur secundum Jus naturale, quia dispensatio ad Jus naturale non pertinet, sed solum ad Jus positivum. Et iterum: Si ergo antiqua jura (positiva) quæ hoc (beneficiorum pluralitatem) vetant, in suo robore maneant (nec per consuetudinem contrariam abrogata sunt) certum est non posse aliquem plures præbendas habere absque dispensatione; etiam illis circumstantiis supervenientibus, quæ secundum considerationem Juris naturalis actum poterant honestare. Si autem antiqua jura sunt per consuetudinem abrogata; tunc prædictis circumstantiis supervenientibus etiam sine dispensatione licitum est plures præbendas habere, sine quibus circumstantiis licitum non est, quantumcunque dispensatio interveniat, eoquod dispensatio humana non aufert ligamen Juris naturalis, sed solum ligamen Juris positivi. Igitur ad mentem D. THOMAE certa est lex prohibens beneficiorum pluralitatem: in dubio, utrum abrogata sit, nec ne; lex prohibitiva est in possessione, proinde in favorem legis contra libertatem pronunciari debet. Nonne hæc ipsa plurimorum Probabilistarum est sententia? Nec amplius elicitur ex Quodl. 8. c. 13.*

*Ad 5tum. Ad honestatem actionis requiri dictamen ultimum moraliter certum, de ejusdem actionis licitate, Probabilistis ferè omnibus persuasissimum est: dictamen hujusmodi ex duabus præmissis, quarum vel una dumtaxat probabilis (aut etiam probabilior est,) deduci non posse, ex legibus Dialecticæ notum est; proinde ex principiis directis deduci nequit. Principia autem reßlexa, quibus in casu Quæstionis nituntur*

tuntur Probabilistæ, aut falsa esse, aut maxime dubia, quis citra grandem Virorum doctissimorum injuriam dicere audeat? non is sum, qui Probabilistarum Catalogum ex omni Ordine, Familia, Universitatibus texere velim; istud solum adfirmo; hæc & similia principia reflexa vel ab ipsis Probabilioristis probanda esse: cuius in operando sequi licet sententiam minùs tutam, quæ ipsi notabiliter probabilior apparet (alioquin tutiorismus rigidus subintrabit) Sententia autem adserens, in operando licere sequi sententiam minùs tutam æqualiter probabilem, apparet mihi notabiliter probabilior (numquid etiam probabilioritas non est nisi respectiva & apparens, adeo ut ex mente Probabilioristarum quisque teneatur sequi opinionem, quæ ipsi probabilior est) igitur sequendo hanc sententiam, honestè operor. Item: Ubi sententia minùs tuta æqualiter probabilis est, lex directæ prohibens actionem probabilius non est sufficienter intimata; ergo nec parit obligationem proximam. Sed neque lex reflexa prohibens actionem minùs tutam in casu æqualis probabilitatis sufficienter intimata est, quia & ista à Viris doctissimis, numero plurimis in dubium vocatur pro casibus non expressis adeoque nec obligat ultra legem directam, nec plus debetur legi reflexæ, quàm directæ; ergo. Denique novitas systematis Probabilistarum imperitè objicitur.

Ad 6<sup>um</sup>. Qui sequuntur sententiam æque probabilem minùs tutam, æque custodiunt mandata Dei ex toto corde, quantum sciunt & debent, ac qui tutiorem sequuntur. Si verò præceptum sit faciendi, quantum quis scit, & moraliter potest, annon tutiorismus rigidus ab Ecclesia damnatus re-

fufcitabitur? viam, quæ ducit ad cœlum, arctam & angustam Christus dixit, non verò imperviam; quo circa reprehendit eos, qui onera difficillima, & importabilia hominibus imponebant. Denique his & similibus argumentis olim utebantur etiam Tutioristæ, *Sinnichius*, *Wendrochius*, alique *Janseniani*.

107. Qui in concursu duarum opinionum æque probabili-  
 Sen- bilium negant tutiorem sequendam esse, his ferè  
 tentia momentis nituntur. I<sup>o</sup>. Tamquam certa, & in-  
 ne- dubitata ponunt sequentia: *Dictamen conscientie*  
 gans. *ultimum non objectivè, sed subjectivè verum esse*  
*debere*, eo quod veritas objectiva, omni etiam ad-  
 hibitâ diligentia sæpius inveniri in rebus moralibus  
 non possit, atque etiam conscientia invincibiliter  
 erronea non solum à peccato formali excuset, sed  
 etiam obliget ad sequendum. Cæterâ objectum  
 specificat actum, non secundum se, & quatenus in  
 se est, sed in quantum cognitioni intellectus substat:  
 sicut enim nihil volitum, nisi præcognitum; ita  
 nec tale volitum, nisi quale cognitum. II. *Dicta-*  
*men ultimum de honestate actionis debere morali-*  
*ter certum esse*, alioquin operans sese exponeret pe-  
 riculo formalis peccati, quia ageret cum prudente  
 & actuali formidine de opposito. Huc pertinet il-  
 lud *Eccli. 37. Ante omnia opera verbum verax*  
*præcedat te, & ante actum consilium stabile.* Sta-  
 bile autem non est dictamen probabile, probabilius,  
 aut etiam probabilissimum, cum sola certitudo mo-  
 ralis oppositæ sententiæ probabilitatem, atque adeo  
 formidinem actualem de opposito excludat, III.  
*Sententiam verè, & practicè, atque etiam com-*  
*parativè probabilem esse debere*, ut adeo locum

NON

non habeat tenuis probabilitas, quæ non est nisi laxismus, & vera improbabilitas. IV. *Adhibendam esse diligentiam in cognoscenda lege pro exigentia rei majorem, aut minorem, ita, ut tunc solum libertas hominis contra legem in possessione esse censeatur, ubi legis ignorantia prorsus invincibilis est.* Proinde abesse debent omnia præjudicia, sinistri adfectus omnes, omnis negligentia; neque omnis & quævis auctoritas attentionem meretur, sed eorum duntaxat, qui & scientiâ suâ minimè vulgari, & prudentiæ atque integritatis laude floruerunt, vel etiamnum conspicui sunt. V. *Nullum extare præceptum peculiare tutiora sequendi.* His positis ajunt 2<sup>o</sup>. Licere sequi in operando sententiam æque probabilem minùs tutam, tum quia neque lex obstat, utpote invincibiliter ignorata, aut saltem dubia; neque lex extat ubique sequendi tutius, vel actionem absque certitudine directa, quæ sc. ex principiis directis habetur, omittendi; tum quia operans in tali casu agit cum bona fide, & dictamine ultimo moraliter certo, ideoque omnem prudentem formidinem de opposito, atque omne etiam periculum proximum peccati formalis excludente, cujusmodi est, quod supra in *respons. ad 5<sup>um</sup>.*

*Excipiunt Probabilioristæ* I. Quando utraque opinio est æqualiter probabilis, lex directa actionem prohibens est verè dubia, sive dubium est, an ista actio prohibeatur à lege; igitur ab actione abstinendum est, quia in dubiis partem tutiorem eligere debemus. *Respondent Probabilistæ.* Quandoque lex directa homini sufficienter promulgata non est, neque obligat, quia sufficiens

promulgatio necessariò prærequiritur ad inducendam obligationem proximam: sed hæc lex directæ, quam existere, & non existere, æque probabile est, mihi probabiliùs non est sufficienter intimata; igitur probabilius me non obligat. Et quomodo se resolvet Probabiliorista in casu, quo sententia minus tuta est probabilior, & favens libertati contra legem? Denique gratis adseritur dari legem divinam, vel naturalem, vel positivam, aut humanam, semper & ubique sequendi tutius: aut certè *Rigidi Tutioristæ* eadem opinionem suam communient. Quid si Probabilioristæ Confessario occurrat pœnitens, homo doctus & prudens, sententiam minus tutam probabiliozem reputans, quam ipse Confessarius minus probabilem existimat: an indulget pœnitenti? at legem violat sequendi id, quod ipse tutius arbitratur; an negabit absolutionem? at lædet jus, quod habet pœnitens ad absolutionem casu, quo sententiam minus tutam probabiliozem sequitur.

II. Cùm duæ opiniones contrariæ sunt æque probabiles, lex directæ, sive naturalis, sive positiva, jam supponitur in se promulgata, & dubium duntaxat est, an hæc actio sub lege comprehendatur, v. g. supponitur promulgata lex prohibens usuram; & solùm quæritur: an hic contractus sit usurarius; cùm igitur probabile sit eam actionem in lege comprehensam esse; etiam probabile est, legem obligare; & cùm iterum certa lex sit, in dubiis eligendum esse tutius; peccat certè, qui sequitur minus tutam utut æque probabilem. *Resp.* Lex naturalis prohibitiva mendacii & in se, & nobis sufficienter promulgata est; & tamen fieri potest, ut quis per errorem invincibilem iudicet sibi mentiendum esse

esse. Igitur ut lex me proximè obliget, necesse est, ut mihi sufficienter promulgata sit. Ubi verò pro utraque parte æqualis stat probabilitas, pars altera eodem jure dicit: Lex directæ non est sufficienter intimata; quo altera adfirmat eam sufficienter intimatam esse; proinde non datur obligatio proxima certa legis directæ; neque etiam obligat lex illa, in dubiis eligendum esse tutius, cum nulla sit; igitur libertas manet in possessione. Secus est in dubio practico, ubi operans peccat, quia se exponit periculo proximo peccati formalis. Nemo certè Probabilioristarum est, qui dicat, legem dubiam proximè obligare ratione sui. Quòd autem velint illam obligare indirectè, & ex vi alterius legis reflexæ de vitando periculo violandæ legis directæ, partim non probant; partim incurrunt rigidum tutiorismum.

III. Falluntur, & fallunt *Probabilistæ*, dum ita concludunt: ubi pars utraque opposita est æque probabilis, certa veritas ignoratur invincibiliter, quia post adhibitam debitam diligentiam inveniri non potuit; igitur est invincibilis. Hæc, inquiunt *Probabilioristæ*, conclusio est falsa, quia etsi certa veritas inveniri non potuerit; potuit tamen, & debuit error declinari, sequendo tutiorem partem. *Resp.* Error *materialis*, qui solus intervenit in moralibus, non vitari semper & ubique potest, ideoque nec debet. Error autem *formalis* non datur, quia nullâ lege adstringimur ad eligendum *semper* id, quod tutius est, alioquin nec Probabilioristæ licebit agere juxta opinionem probabiliorem minùs tutam.

IV. Ut quis licitè sequi possit opinionem aliquam, debet hanc posse judicare absolutè veram: istud autem judicium haberi nequit stante æquali probabilitate. *Resp.* Nec ipse Probabiliorista judicare potest, opinionem probabiliorem, aut etiam probabilissimam esse absolutè veram, quia stante probabiliore potest adhuc dari vera probabilitas sententiæ oppositæ, saltem in se *objectiva & absoluta*, quamvis, ut ait, probabilitas *subjectiva* aut *respectiva*, relatè sc. ad operantis mentem tollatur. Multo minùs qui sequitur tutiorem æque probabilem, judicare hanc potest absolutè veram & licitam, quia tunc manet probabilitas non solum *objectiva & absoluta*, sed etiam *subjectiva* operantis, & opinionis oppositæ. Et vel ideo minùs tutam judicare non potest prohibitam. Itaque ut quis licitè aliquam opinionem sequatur, necesse non est, ut spectatis principiis directis illam certò veram judicet, sed fatis est, ut ex principiis reflexis habeat judicium moraliter certum de actionis honestate. Ceterà honestatem *formalem* actionis ab humano judicio dependere, patet in casu erroris vel ignorantia invincibilis. Est sane conscientia, sive dictamen conscientia ultimum regula proxima actionis nostræ, quamvis ipsa opinio probabilis non sit norma ejusdem nisi remota.

V. Dictamen ultimum debet judicare de honestate objectiva actionis, quæ sita est in conformitate cum lege Dei æterna: De illa autem tunc solum prudens fieri judicium potest, ubi pars tutior eligitur; ergo. *Resp.* Igitur tutiorismus rigidus triumphabit. In casu æqualis probabilitatis lex Dei, non quidem *antecedens* (hujus enim obligatio proxima  
invin-

invincibiliter ignoratur) sed *consequens* (qua sc. Deus ex suppositione erroris vel aliquid permittit, vel etiam fieri præcipit, veluti cùm quis invincibiliter judicat sibi mentiendum esse ad salvandam proximi vitam) est regula, unde honestas actionis *objectiva* petitur. Id quod ipsi etiam Probabilioristæ fateri debent, alioquin operans etiam non posset judicare actionem esse inhonestam, quia sicut honestas *objectiva* in conformitate, sic inhonestas in difformitate cum lege Dei æterna sita est. Lex autem æterna *antecedens* sufficienter intimata non est, ubi opiniones contrariæ sunt æqualiter probabiles.

VI. In casu posito si ex probabilitate unius opinionis minùs tutæ potest fieri dictamen ultimum moraliter certum de licentia & honestate actionis, etiam & multò magis ex probabilitate alterius opinionis magis tutæ poterit fieri dictamen moraliter certum de inhonestate ejusdem actionis, cùm tamen circa honestatem & inhonestatem ejusdem actionis fieri non possint duo dictamina certa contradictoria. *Resp. N. S.* Stante æquali probabilitate habentur principia certa pro statuenda licentia actionis, nempe quòd moraliter certum sit licere sequi opinionem notabiliter probabiliorem, & quòd sententia adferens licere sequi opinionem æque probabilem minùs tutam, sit notabiliter probabilior; similia autem principia pro negatione licentiæ adferri non possunt.

α) Quid statuendum sit de opinione minùs probabili, & minùs tuta in concursu probabilioris & tutioris, an illam in operando sequi liceat; non vacat pluribus exponere; certè nihil exinde commodi ferunt *Probabilistæ*,

T §

quorum

quorum vix unus aliquis in praxi eam sequi consuevit Si tamen vera, & practicè tuta probabilitas manet; pro hac etiam sententia proposita hæcenus momenta militabunt. Ceterà uti cavendum sibi putant *Probabilista*, ne in laxissimum declinent; ita princeps hæc *Probabilioristarum* cura esse debet, ne in Tutiorismum rigidum, & ab Ecclesia damnatum degenerent. Plura qui hanc in rem desiderat, plenos omnes libros inveniet.

## DISSERTATIO III.

*De Legibus.*

108.  
Noti-  
tio  
Legis.

**A**ctionum humanarum honestas, vel inhonestas quia in conformitate, aut difformitate cum lege sita est, ordo nunc postulat, ut de Lege ipsa differamus. Lex autem sive à *ligando*, eo quod subditos veluti liget, & quodam vinculo morali constringat; sive à *legendo*, quoniam scribitur, & legenda proponitur, dicta generalissimè definitur *regula agendorum, & fugiendorum*. S. THOMAS sic magis propriè illam definit, quòd sit *mensura & regula, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur, h. e. obligatur ad agendum, & non agendum*. Ad mentem Grotii L. 1. c. 1. §. 9 *Lex est regula actionum moralium obligans ad id, quod rectum est, & laudabile*. Lex Puffendorffio est *decretum, quo superior sibi subiectum obligat, ut ad istius præscriptum actiones suas componat*. Ab aliis definitur *voluntas jure imperantis, subditis declarata, actiones alias jubens, alias vetans, præmiis propositis, & pænis*. Communiùs definitur *lex solet ordinatio rationis ad bonum commune ab eo, qui curam communitatis habet, promulgata*.

Itaque